

АНАЛИ

ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА У БЕОГРАДУ

Година XXV

јуни — јули 1977.

Број 3

МЕБАШИ НА ЖИВОТНОМ И БОРБЕНОМ ПУТУ ЈОСИПА БРОЗА ТИТА*

Историчар који би желео или покушао да сасвим кратко, у оквиру само једног предавања уобичајеног трајања, сажето изложи пут Комунистичке партије односно Савеза комуниста Југославије и њеног секретара потом председника Јосипа Броза Тита, нашао би се пред врло тешким и сложеним задатком који не би могао да обави уопште, а у сваком случају не би то могао да учини како ваља.

Разлог је те немогућности, по нашем мишљењу, пре свега у томе што историја Партије и Тита никад није била а није ни сада једино њихова, већ је била и јесте истовремено и историја радничке класе и историја читавог народа у Југославији током последњих неколико деценија. Стога путеви Тита и Партије не могу бити приказани изоловано, сами за себе, будући вазда најтешње повезани с историјом класе и народа; допринос Савеза комуниста и Титов у борбама и победама народа Југославије за последње четири деценије такав је и толики да се савремена друштвена и политичка историја Југославије не може без њих разумети ни објаснити како ваља, као год што се ни они и њихов пут не могу схватити без историје радничке класе и народа Југославије на чијем су се челу налазили. Или — како је то једном приликом сажето формулисао Мирослав Крлежа — Титов „пут од Кумровца и Јајца до Београда и до Загреба пут је нашег народа“.

Због тога смо се одлучили да у данашњем излагању о Титу и не покушавамо да прикажемо читав његов живот и његов борбени пут, него да се — ризикујући да испустимо више важних процеса и друга значајна међузбивања — овде само подсетимо на неколико преломних догађаја који, по нашем мишљењу, представљају и највеће победе и

---

* Реферат ректора Универзитета проф. др Драгослава Јанковића на свечаној академији одржаној на Правном факултету у Београду 4. априла 1977. године поводом 85. годишњице друга Тита и 40-годишњице доласка на чело Партије.

историјске заслуге на борбеном путу Тита и Савеза комуниста Југославије. С друге стране, баш та велика преломна збивања, ти историјски заокрети, те раскрснице, пружају нам најбоље могућности да сагледамо пуну величину и вредност Титове личности, оне су и најупадљивије, јер управо у њима и кроз њих долазила је и долази до пуног изражаја Титова стварна морална и политичка снага као и његове идеолошке, политичке, дипломатске, војне и друге изузетне врлине и таленти.

Задржаћемо се, стога, у овом нашем излагању само на пет преломних збивања, „прагова“ или „мебаша“, како смо их назвали. То су: *прво*, консолидација Комунистичке партије Југославије, у ствари, изградња једне нове борбене, јаке и монолитне партије радничке класе; *друго*, подизање устанка, припремање и извођење народноослободилачког рата и социјалистичке револуције у Југославији; *треће*, историјско „не“ Стаљину, тј. ослобођење од тјторства Коминтерне, изграђивање сопствене политике и стратегије југословенског радничког покрета, као и омогућавање усправног и достојанственог држања читаве земље и народа пред великим страним силама света; *четврто*, отварање и трасирање новог пута социјалистичког развитка на основама самоуправљања народа, тј. изградња социјалистичких самоуправних друштвено-економских односа у свим областима друштвеног живота; *пето*, у спољној политици започињање и вођење политике несврстаности у свету.

I

Време око 1937. године било је вишеструко значајно и у одређеном смислу преломно како у међународним односима тако и у унутрашњем политичком животу Југославије, посебно у развоју југословенске радничке класе и њене партије. То је било време у коме су се агресивне фашистичке силе Немачка и Италија почеле, и политички и војнички, све отвореније и ујурбано припремати за велики освајачки обрачун у првом реду са силама које су у првом светском рату биле чланице Антанте — с Енглеском, Француском и са Русијом односно Совјетским Савезом. Тадашњи режим у Југославији — влада Милана Стојадиновића, иако је у прво време по доласку на власт после петомајских избора 1935. донела попуштање стега шестојануарске диктатуре — тих је година, око 1937. почела да мења, заједно с двором, спољну политику земље, да се ради ојачања својих унутрашњих политичких позиција окреће од својих дотадашњих западних савезника, а да се све више ослања на фашистичке силе: Италију и Немачку. Те, 1937. године Стојадиновићева влада закључила је економски и политички споразум с Италијом, слабећи тиме раније везе с чланицама Мале Антанте, а потписала и пакт о вечитом пријатељству с Бугарском, који је значао ликвидирање Балканског савеза из 1934. године. У земљи, у унутрашњем политичком животу: сељачко-демократска коалиција и србијанска Удружена опозиција створиле су биле 1937. блок Народног споразума који је тражио суспендовање октроисаног устава од 1931. и доношење новог устава који

треба да изгласају већина Срба и већина Хрвата и Словенаца. Но, у исто време, имајући врло различите посебне циљеве и српски и хрватски део Блока Народног споразума, маневрисали су и водили, сваки за себе, преговоре истовремено и с режимом и с двором. Хрватска сељачка странка покушавала је да, уцењујући београдски режим, нађе подршку за решење хрватског питања и код фашистичких сила Италије и Немачке. Док су Немачка и Италија оружјем и на друге начине помагале фашистичке снаге у грађанском рату у Шпанији, Стојадиновићева влада је прихватила тобожњу политику немешања у шпански грађански рат, али је прогонила све оне напредне снаге у земљи које су изражавале симпатије за легалну републиканску владу Шпаније или настојале да јој помогну. У односу на радничку класу своје земље, Стојадиновићева влада појачала је борбу против ње, њених организација и њених све чешћих борбених акција, па је почетком 1937. донела Уредбу о минималним надницама и арбитражи, с циљем да спречи учестале штрајкове радника.

Шта се у то време, око 1937. године, догађало с политичком странком радничке класе, са, у то време илегалном, Комунистичком партијом Југославије?

У то време Партија се још опорављала од последица тешких удараца које јој је била задала шестојануарска диктатура. Парола оружаног устанка тј. позив на оружану револуционарну борбу и преузимање власти, коју је у време шестојануарске диктатуре дало тадашње секташко и авантуристичко руководство Партије коштало је чланове и симпатизере Партије и СКОЈ-а огромних људских жртава. Руководство Партије, које се налазило у иностранству, у Бечу, затровано каријеризмом, утонуло је било у непринципијелне сукобе и обрачунае, у групашке и фракционашке борбе. У време шестојануарске диктатуре Јосип Броз налазио се на робији, са које је пуштен марта 1934. године. Јула 1934. он је у Бечу био кооптиран у ЦК КПЈ, а децембра те исте године изабран на IV земаљској партијској конференцији у Љубљани за члана Политбироа ЦК КПЈ. На IV земаљској конференцији одлучено је било и то да се формирају комунистичке партије Хрватске и Словеније, што је указивало на нову политичку оријентацију Партије, на њен курс борбе за националну слободу, за равноправност и братство међу народима Југославије. (Оснивање тих партија обављено је у 1937. години). Почетком 1935. Тито је прешао у Москву, у Балкански секретаријат Коминтерне. Те, 1935. године у Москви је био одржан VII конгрес Коминтерне, посвећен проблемима борбе против фашизма и рата, који је и за КПЈ био од великог значаја, Прихватајући закључак конгреса Коминтерне да је основни задатак комуниста да у борби против све веће опасности од фашизма окупе све напредне и демократске снаге и удруже их у антифашистички народни фронт, — и КПЈ је поставила борбу против режима у земљи на ширу основу, на основу народног фронта и народне револуције. На саветовању руководећег актива КПЈ у Москви августа 1936. године одлучено је да организациони секретар

ЦК КПЈ Тито пређе у земљу, заједно с организационим секретаријатом, што је и извршено децембра 1936. године.

Прелазак партијског руководства из иностранства у земљу имао је огроман, одлучујући значај за даљи успешан развој и јачање Партије, јер је та околност била претпоставка, омогућавала непосредно и значајно Титово руковођење Партијом и радничким покретом. О значају тог преласка дела руководства у земљу Тито је недавно у Кумровцу рекао: „Враћање руководства у земљу означило је и пут за дефинитивно ослобађање од фракционаштва, за јачање јединства КПЈ и њено осамостаљивање, за изграђивање сопствене политике и стратегије југословенског револуционарног радничког покрета, као и за ослобађање од туторства Коминтерне и слијепог некритичког примања и спровођења директива неког општевладајућег комунистичког центра” (Политика, 27. III 1977). Прешавши у земљу, Тито је развио огромну активност, обнављајући старе партијске организације и оснивајући нове, те одржавајући везе с њима и с чланством, сређујући односе и борећи се за јединство у синдикалном покрету; развијајући и подстицајући омладинску активност и студентски покрет посебно, окупљајући круг својих блиских сарадника, организујући пребацивање југословенских добровољаца у Шпанију, борећи се против остатака фракционашког наслеђа у земљи и у иностранству, борећи се на многе и на различите начине „за захтеве радничке класе и омладине, сељака и прогресивне интелигенције, за јединство демократских снага, против реакционарних режима и фашистичке опасности, против националне неправедности и угњетавања, за акциону сарадњу с демократсконационалним сељачким покретима” (В. Беговић, Тито — биографске белешке, 23).

За народе Југославије, поред основног социјалног и политичког угњетавања од стране реакционарних а у то време и профашистичких режима према свима више или мање подједнаког, вазда је, па и тада, било посебно актуелно национално питање, тј. питање неправедности и националног угњетавања других народа и националних мањина у Југославији од стране великосрпске хегемонистичке буржоазије. У то време најчешће се као свемогуће решење националног питања употребљавала радикална фраза о „самоопредељењу народа до отцепљења”. У кући Мирослава Крлеже у Загребу, Тито је 1937. године, вративши се из иностранства, овако објашњавао проблематику и решење националног питања у Југославији и на Балкану уопште: „Право самоодређења — говорио је Тито Крлежи — тако дуго док није примијењено социјалистички тј. лењинистички условно, тако дуго остаје апстрактном фразом као све остале политичке фразе. Ми, будемо ли у ситуацији, да практично спроведемо ту паролу о самоодређењу (у оквиру југословенске проблематике), ми ћемо је примијенити социјалистички, лењинистички, то јест условно. То значи: ми нећемо допустити да се та parola претвори у рукама реакционарне грађанске класе у пропагандистичко средство како би грађанска класа створила себи ново, суверено тржиште, јер би нас таква примјена тога принципа одвела равно у контрареволуцију, у фашизам, у нове кризе и у нове ратове. Нас као лењинисте у

питању народног самоодређења у првом реду и прије свега занима питање самоодређења пролетаријата унутар једног народа, и управо зато, јер ми знамо и јер смо тога свијесни, да је код свих наших балканских народа самоодређење пролетаријата у интересу самога народа и јер се политички интереси пролетаријата потпуно подударају с интересима народа, зато нама није у интересу да стварамо неке нове балканске фашистичке државне организације на темељу тог принципа” (Е. Кардељ — М. Крлежа, Тито и СКЈ, 93—94). (Да ли треба овде додати да све то што је Тито говорио у вези с решавањем националног питања још 1937, важи у потпуности *mutatis mutandis*, за нас у Југославији и данас после четрдесет година?).

Маја 1938. Тито је формирао привремени ЦК КПЈ од 7 чланова који живе и раде у земљи. Резултат Титове активности и новог Централног комитета у годинама уочи другог светског рата била је једна идејно и политички јединствена и јака, чврсто организована, монолитна Комунистичка партија с великим и широким утицајем у друштву. Они који су у годинама пред рат живели и пратили тадашњи јавни и политички живот земље, сећају се добро како је онда Партија била присутна тако рећи свуда: и на Универзитету и у школама, и у канцеларијама, и у спортским организацијама, и у културно-уметничким друштвима, и у новинским кућама, и у војсци чак; укратко: њен већи или мањи позитивни утицај осећао се свуда, али баш свуда и на сваком месту.

Уочи рата Партија није била многобројна — број њених чланова у то време рачуна се на око 12.000, док је СКОЈ бројао укупно 17.800 чланова —, али са великим бројем симпатизера, присталица и пријатеља. Таква, дакле, јака, добро организована и монолитна, она је уочи рата била оспособљена за револуционарну акцију у одсудном тренутку.

II

Тај одсудни тренутак, тај велики прелом, други међаш у њеној историји и историји наше земље дошао је 1941. године. Још у мају 1941. када се Хитлер налазио на врхунцу своје моћи, када се читава Европа налазила у мрак у фашизма а Југославија била поробљена и раскомадана, — на саветовању руководећег кадра КПЈ у Загребу (тзв мајском саветовању) Тито је дао оријентацију на оружану борбу у коју треба да се укључе сви који желе да се боре против фашизма и за слободу и демократски преображај земље. А у познатом програсу са седнице Политбироа ЦК КПЈ одржане 22. јуна, дакле, оног истог дана када је Немачка извршила напад на СССР, позвани су били радници, омладина, сви народи Југославије, сви који воле слободу и независност у оружану борбу за слободу и независност. „Дошао је — речено је у том прогласу — онај најтежи час који смо ми у нашој борби предвидели... Ми ту борбу прихваћамо, јер ми смо је очекивали и ми смо се за њу спремали... Напред у последњи и одлучни бој за слободу и срећу човечан-

ства." (Тито и револуција, 85—86). Устанак, одлучен 4. јула 1941, брзо се ширио по земљи.

Тежиште Титове активности у то време, у време избијања устанка 1941, а и после тога, било је на стварању најширег антифашистичког, народноослободилачког фронта, на организовању оружане борбе не само против окупатора него и против старе власти, а то је значило борбу не само за ослобођење него истовремено за нове друштвено-политичке одnose и за нову народну власт. Широка политичка концепција, општенародни карактер рата био је главни предуслов успеха народноослободилачке борбе. Општенародној оружаног борби против окупатора супротставили су се — као што је то КПЈ и предвиђала — не само окупатори него и владајући слојеви предратне Југославије. Тако се извршила поларизација: за или против устанка, што је значило и: за или против окупатора; тако је на питању борбе и кроз борбу дошло и до изоловања буржоазије од народних, нарочито сељачких маса, и с друге стране, до прилажења народних маса Партији.

Разуме се, да би се народне масе повезале с народноослободилачком борбом и социјалистичком револуцијом нужно је било дати им перспективу изграђивања нове народне власти на рушевинама старе. „Позвати само народ у борбу против окупатора — писао је Тито 1946. године — а не дати му истовремено да разумије да ће се том борбом уједно постићи нешто ново, много боље, да се више неће вратити старо, — тако не би било могуће покренути све народе у ту борбу, нити тако широке масе народа заинтересирати за њу, нити би се могло у њог издржати до краја, тј. побиједити" (Тито, II књ., 332). Посебно је било важно повезати борбу против окупатора а за национално ослобођење с борбом за национално ослобођење *сваког* од југословенских народа, тј. с борбом за решење националног питања, — националног питања које је било једно од најтежих и кључних питања у животу предратне Југославије и које је тада претило да поцепа земљу и њене народе завабене крвавом мржњом. „Ријеч *Народноослободилачка борба* — формулисао је то Тито крајем 1942. једноставно и кристално јасно — била би само једна фраза, па чак и превара, када она не би, осим општејугословенског смисла, имала и национални смисао за сваки народ посебице, тј. када она не би, осим ослобођења Југославије, значила у исто вријеме и ослобођење Хрвата, Словенаца, Срба, Македонаца, Арнауца, Муслимана итд., када Народноослободилачка борба не би имала ту садржину да заиста носи слободу, равноправност и братство свим народима Југославије. У томе и јесте суштина Народноослободилачке борбе". (Тито, I књ., 119—120)

Нова народна власт изграђивала се кроз народноослободилачке одборе који су се стварали најпре у Србији, а потом и у свим другим крајевима Југославије. Народноослободилачки одбори, поред нове народне војске, представљали су основно оружје за победу револуције. „И баш стварање такве народне власти још 1941. године — рекао је Тито на V конгресу КПЈ, — стварање народноослободилачких одбора, омогућило је успешно вођење непрекидне борбе током четири године. Баш

стварање такве народне власти омогућило је да буду сачуване тековине велике ослободилачке борбе" (Тито, III књ., 343). Основано 1942. као врховно политичко тело, Антифашистичко вијеће народног ослобођења Југославије могло је већ следеће године да се прогласи за највиши орган власти у Југославији, за врховно законодавно и извршно народно представничко тело Југославије, а да Националном комитету да функцију владе, да донесе одлуку о изградњи Југославије на федеративном принципу и још неколико других одлука великог политичког и уставног значаја.

Ако бисмо хтели да резимирамо најважније тековине народноослободилачког рата, у коме је Тито као генерални секретар КПЈ и врховни командант имао у свим битним питањима најзначајнију улогу, онда бисмо истакли: 1) стварање система народне власти, почев од народноослободилачких одбора до АВНОЈА-а и Националног комитета, 2) стварање револуционарне народноослободилачке војске, 3) стварање основа за социјалистичку изградњу земље у послератном развоју од првобитно једног централистичког, претежно административног облика диктатуре пролетаријата до данашње социјалистичке демократије на основама друштвеног самоуправљања.

III

Трећи значајни међаш на Титовом путу било је 1948. године његово одлучно одбијање Стаљиновог напада на КПЈ и на Југославију.

Такву одлуку да се супротстави диктату Стаљина и Информбироа, и да затражи подршку Партије и народа у томе, Тито није донео „да би — како каже Кардељ — једноставно бранио једну доктрину [тј. наш револуционарно-демократски курс] од друге [догматско-бирокуратске], већ зато да би заједно са свим југословенским комунистима бранио независност одлучивања наше Партије у стварима које се тичу радничке класе и народа Југославије, а нарочито зато јер је био свестан чињенице да би прихватање Стаљинове концепције у нашим условима значило изолацију Партије од маса, губитак њихове подршке у борби за изградњу социјализма и почетак тешких унутрашњих поремећаја" (Е. Кардељ — М. Крлежа, Тито и СКЈ, 67).

Зато је Тито могао касније рећи да су му ти дани, јуна 1948, у време најжешћег Стаљиновог притиска били тешки скоро као они 1938. године када се у Москви дискутовало о томе да ли да се распусти КПЈ. Па ипак — тврдио је, даље, Тито — они из 1938. били су му још тежи зато што Партије у то време једва да је било, док је 1948. постојала једна снажна Партија, с богатим искуством и један уједињени народ у коме се разбуктала свест о сопственој снази, о томе шта је, нарочито у рату, учинио (код В. Дедијера, Ј. Броз Тито, 1953, 541).

Но при свем том дилема је била изузетно тешка; вероватно једна од најтежих које је Тито до тада на свом путу имао. Веома затегнути односи Југославије са западним силама и њихов притисак на њу као и драстични притисци од стране источног блока претили су да нашу зем-

љу до крајности изолују и економски и политички угуше. Ако је тачно да се величина историјских личности најбоље мери тешкоћама и опасностима кроз које су пролазили и које су савлађивали, онда је величина Титова на историјском прелому 1948. била доиста огромна, гигантска.

Штете које је резолуција Информбироа или тачније: Стаљинова политика нанела међународном радничком покрету и ствари социјализма у свету, а посебно економске и друге штете које су народи Југославије претрпели у време стаљинског притиска, биле су огромне. Па ипак — као што наш народ каже да савко зло има и своје добро — и та мрачна и мучна времена донела су и нама, а и многим комунистима у свету, људској мисли и схватањима извесно ослобођење. Процес децентрализације започет у нас 1948. године — треба и то овде додати — донео је и људима од науке, посебно онима који се баве друштвеним наукама, одређене користи, створио услове за нови полет научне мисли, јер је ослободио стега догматизма и стаљинског шематизма, допринео отварању једног новог процеса хуманизације нашег друштва.

IV

После сукоба са Стаљином и Коминформом, Комунистичка партија Југославије тражећи, под Титовим руководством, стварне и дубоке узроке тог сукоба, дошла је до закључка да треба ограничити улогу државе и њене администрације и узети нови, друкчији курс социјалистичког развитка, пут самоуправљања и непосредне демократије.

„То је била — говорио је нешто касније Тито — нова концепција изградње социјалистичких друштвених односа, са ослоном не на државу и њен апарат, већ на непосредне произвођаче, и вјером не у свемоћ државног апарата и његовог плана, већ у стваралаштво и иницијативу радних људи“ (Наш пут — пола века револуционарне борбе СКЈ, 1919—1969, 24).

Тај нови курс, курс на самоуправљање био је „једна од највећих раскрсница савременог прогресивног развитка, и на њој се указује лик Тита, лик човјека који је учинио прве кораке на стази која води у више облике односа међу људима“ (В. Винтерхалтер, Животном стазом Јосипа Броза, 463).

Нови курс започео је још 1950. године с доношењем Закона о предаји фабрика радницима на управљање и са завођењем најпре радничких савета у многим, тј. у 200 великих индустријских предузећа, да би временом постепено то радничко самоуправљање прерасло у друштвено самоуправљање, и да би данас постало *основни* принцип друштвено-политичког система социјализма у нашој земљи.

„Од увођења самоуправљања до данас Тито је уложио и улаже огромне напоре у објашњавање потребе самоуправљања, у стварање услова и могућности за његов развитак, у прилагођавање економског и друштвеног система потребама развоја самоуправљања, као и у про-

ширивање материјалне базе самоуправљања. Он тражи решења за настале противречности и тешкоће, супротставља се бирократско-статистичким схватањима и сметњама које самоуправљању праве конзервативне снаге. Одговара на критике и брани самоуправљање са великом вером у радничку класу, радне људе и њихово самоуправљање. Од 1950. у његовим рефератима и говорима, у чланцима и изјавама пристуна је тема самоуправљање као централно питање нашег друштва" (В. Беговић, Тито, 62).

У западним земљама дуго се говорило, а и данас се често чује, о нашем самоуправљању, као о „југословенском експерименту". У ствари, реч је о експерименту који то није, и то двоструко није. Није, најпре, зато што се корени концепције самоуправљања могу наћи у многих старих теоретичара и идеолога а и у Маркса у његовој дефиницији демократије као „самоодребења народа", а затим није више то, зато што данас представља стварност југословенског друштвено-политичког система социјализма.

V

Пети мебаш: несврстаност као основ спољне политике Југославије новијег је порекла, и може се узети да је настао педесетих година овог века.

После напада Стаљина и земаља Коминформа на Југославију, и пошто је било савладано њено изоловање од стране земаља истока и запада, а упоредо са развојем самоуправног социјалистичког система у земљи, почела се развијати и југословенска спољна политика као политика ван блокова, политика несврстаности. Схватајући да подела послератног света на непријатељске блокове доводи у опасност мир и онемогућује превазилажење остатака колонијализма у ослобођеним земљама, расну дискриминацију, сиромаштво и заосталост, — Тито је, у сарадњи првенствено с председницима Индије и Египта стао на чело земаља ангажованих за политику коегзистенције и за мирољубиво решавање спорова. Пошто је, најпре, у Бандунгу (у Индонезији) 1955. године одржана конференција азијско-афричких земаља на којој су дошли до изражаја и основни циљеви несврстаних и политике несврстаности, — на Брионима су 1956. године Тито, Насер и Нехру потврдили принципе Бандуншке конференције, а од 1961, када је одржана прва, Београдска конференција шефова држава и влада ванблоковских земаља започело је и настављало се даље (на конференцијама у Каиру, Лусаки, Алжиру, Коломбу) организовано међусобно споразумевање око доктрине мирољубиве и активне коегзистенције и стварање и јачање покрета несврстаности у свету. Тито је један од најистакнутијих, међу првим државницима у покрету несврстаних земаља које теже миру, слободи и независности и који захтевају, са све више успеха у томе, да буду равноправни учесници у међународним односима.

„Титово име — констатује Е. Кардељ — одавно је прешло и границе наше земље и постало својина свих оних којима је мир егзистенцијална потреба, који устају у одбрану свог националног бића и постојања, независности, изградње равноправне заједнице народа, ослобођење од свих облика изабљивања, покоривања и глачења, отклањање силе у односима међу државама и народима. Име Тита постало је симбол борца, у рату и миру, и израз хуманистичке визије једног новог света, ослобођеног страха од уништења човека од стране човека и народа од стране народа...” (Тито и СКЈ, 81—82).

На крају хтео бих још једном да истакнем да је укупан Титов животни и борбени пут — и пут наше Партије, и наших народа, њихов тежак али и славан пут у социјализам. Под Титовим руководством — као што је тачно приметио Влајко Беговић — „југословенски раднички покрет и наши народи су своје најтеже дане претварали у највеће победе и успехе — разједињену Партију у јединствену авангарду радничке класе, окупирану земљу у слободну и независну, разједињеност народа и народности у њихово братство и јединство, политички притисак и економску блокаду у широку сарадњу с целим светом, неразвијену земљу у земљу брзог привредног и културног развика, земљу без демократских традиција у земљу остваривања самоуправљања и социјалистичке демократије, заосталу балканску земљу, која је била објекат политике великих сила, у независну земљу која има значајну улогу и огроман углед у свету. У нашој историји нема личности с толиким утицајем на наш друштвени живот и с толиким угледом и ауторитетом у земљи и у свету” (Беговић, 88).

др Драгослав Јанковић